

2008 Spreekbeurt Classis West-Brabant

Margriet Gosker

Hoe verder?

Hoe komen we in de komende jaren tot een evenwichtige en betaalbare ondersteuning van plaatselijk gemeenten door predikanten en kerkelijke werkers? De Stuurgroep Werk in de wijngaard vroeg in het januarinummer van Kerkinformatie om respons uit de breedte van de kerk: "Laat iedereen maar met ideeën komen." Maar de uitgangspunten liggen al tamelijk vast. De Stuurgroep gaat er van op grond van een synodeopdracht van uit, dat ook in de toekomst alleen universitair geschoolde theologen predikant kunnen worden in onze kerk. Dat is in mijn ogen een volstrekt ambtstheologische misvatting, die helaas onze synode op kousenvoeten is binnengeslopen. Het debat hierover heeft ter synode volstrekt ontbroken en dat is op zichzelf al een slechte keuze. Het tweede uitgangspunt van de Stuurgroep is, dat onze HBO-opgeleide theologen die als kerkelijk werker zijn aangesteld, een volwaardige plek moeten krijgen in de ambtsstructuur. Dat is ambtstheologisch volkomen juist en terecht, maar het wordt wel heel vreemd als de Stuurgroep overweegt hen als ouderling of diaken aan te stellen of zelfs een vierde ambt te introduceren. Als het die kant op gaat bewegen we ons op een heilloze weg.

Onze kerk kent drie ambten, elk met een eigen taak, de inhoud, reikwijdte en soortelijk gewicht. Hoe komen wij aan die ambten? Dat heeft zich langzamerhand zo ontwikkeld sinds het begin van de kerk. In de vroege kerk fungeerde het bisschoppelijk ambt vooral om de eenheid van de geloofsgemeenschap te waarborgen. En zo werd de bisschop de centrale en samenbindende figuur. De kerken van de Reformatie in Nederland zijn vanwege kritiek op bepaalde praktijken van dit oude patroon afgeweken en ze deden dat met een beroep op het Nieuwe Testament. Ze ontwikkelden tegelijkertijd een grote hekel aan hiërarchische structuren. Er is in de reformatie over de brede linie gekozen voor het drievoudig ambt. Het episcopale element (het opzicht) werd in Nederland consequent bottom-up geregeld. Het opzicht ligt in de eerste plaats bij de gemeenteleden onderling en vervolgens is het opzicht ondergebracht bij de ambtelijke vergaderingen, de colleges voor kerkvisitatie en de colleges voor opzicht. In het buitenland werd trouwens de protestantse bisschop vaak wel gehandhaafd. Bij de lutheranen bijna altijd en bij sommige calvinistische kerken eveneens.

De lutherse traditie koos voor het éne ambt van de zuivere Woordverkondiging en de zuivere bediening van de sacramenten. Ouderlingen en diakenen zijn daar altijd gezien als hulpdiensten (hulpambten) ten dienste van het éne ambt van de zuivere verkondiging van het Woord en de zuivere bediening van de sacramenten. Ouderlingen en diakenen bekleden dan dus niet een apostolisch ambt, maar een hulpambt. Ik zie dat ook zo. Tegenwoordig wordt dat steeds vaker zo gezien door mensen die zich bezig houden met de ambtstheologie, maar ook door ouderlingen en diakenen zelf.

Onze kerken kwamen in het voetspoor van Calvijn en Bucer uit bij het drievoudig ambt van Christus als profeet, koning en priester. Dit werd later voor onze ambtsleer uitgewerkt, waarbij de predikant wel gezien wordt als de mond van Christus, de ouderling als het oog en de diaken als de hand van Christus. Onze kerkorde gaat er van uit dat het ambt gegeven is om de gemeente bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren. Daarom is van Christuswege het openbare ambt van Woord en sacrament gegeven. Die formulering is overgenomen uit de lutherse traditie. In ons kerkbestel dragen alle ambtsdragers samen de verantwoordelijkheid voor de opbouw van de gemeente in de wereld. Dat is het verbindende. Daarna komt het onderscheidende. De drie ambten vallen niet samen, maar hebben elk een eigen taakstelling.

De predikant is herder en leraar, verantwoordelijk voor vier hoofdtaken: de bediening van Woord en Sacrament in kerk en wereld; het opzicht; het pastoraat; en tenslotte het onderricht, de catechese en de toerusting. De ouderling heeft als voornaamste taak de zorg voor de gemeente als gemeenschap en is verder medeverantwoordelijk voor alle eerder genoemde facetten van het leven van de gemeente. Dan kennen wij nog een differentiatie in het ambt van ouderling, namelijk de ouderling-kerkrentmeester, die naast al het eerder genoemde speciaal verantwoordelijk is voor de gemeentelijke financiën. De diaken heeft dienst bij het Heilig Avondmaal, verzorgt de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid in gemeente en wereld, zorgt voor

de diaconale toerusting van de gemeente en beheert de diaconale financiën. De diaken staat voor de dienst van de kerk aan de wereld. Daarbij is van wezenlijk belang, dat het een kerkelijk ambt blijft. Een diaken is geen sociale werker. Het is ook van belang dat het diakenambt niet binnenkerkelijk is, maar op de dienst aan de wereld betrokken blijft (Ps. 146:7-10). Hoewel de reformatie officieel geen hiërarchie kent, is het diakenschap lang ondergewaardeerd gebleven. Zo hebben hervormde diakenen pas sinds 1951 volwaardig zitting gekregen in alle kerkelijke vergaderingen. Dus ook hier was een differentiatie mogelijk.

Heel essentieel is in onze kerk de roeping tot het ambt. Een ambt in de kerk kan alleen worden vervuld door mensen, die daartoe geroepen zijn, die belijdenis van het geloof hebben afgelegd en die in het ambt zijn bevestigd onder aanroeping van de Heilige Geest. Bij ons regeren geen ambten, geen predikanten, geen ouderlingen of diakenen. Bij ons regeren de ambtelijke vergaderingen. Samen worden de besluiten genomen en niemand mag iets alleen besluiten. Dat is het synodale of collegiale element van onze protestantse wijze van kerk-zijn. Grondregel daarbij is, dat het ene ambt niet over het andere ambt mag heersen. Ook niet de ene ambtsdrager over de andere. Ook niet de ene gemeente over de andere gemeente. Alles wordt gericht op de gehoorzaamheid aan Christus, het Hoofd van de Kerk. Dat is het uitgangspunt en daarbij geldt altijd de regel: niet top-down, maar bottom-up. Dat wil zeggen, dat op de classis en de synode alleen zaken worden behandeld, die een kerkenraad niet zelfstandig kan afhandelen. En dan zit er nog een duidelijk democratisch element in onze wijze van kerk-zijn: De ambtelijke vergadering neemt wel de dagelijkse besluiten, maar als er iets fundamenteels besloten moet worden, dat voor het leven van de gemeente van wezenlijk belang is, dan moeten de gemeenteleden worden geraadpleegd. Ook dat principe is niet top-down maar bottom-up.

Nu wil ik de kern van mijn betoog in zeven punten samenvatten

1. Onze kerk heeft behoefte aan een ambtsopvatting, die breed gedragen wordt en waarin roeping en zending centraal staan. Dit is in mijn ogen een heel belangrijk punt, omdat het tegenwoordig soms lijkt alsof je voor het ambt zou kunnen leren. En als je geslaagd bent voor je diploma, dan kun je predikant worden. Maar er bestaat geen ouderlingendiploma, geen diakendiploma en ook geen predikantsdiploma. Er is geen enkel diploma, dat iemand toegang geeft tot enig ambt. Voor het ambt wordt je volgens onze kerkorde van Christuswege geroepen, en daar sta ik voor honderd procent achter. Daar is je eigen innerlijk roeping - *vocatio interna* - die je hebt mogen ervaren, maar tot het ambt wordt je ook van Christuswege geroepen door gemeente of de kerk. Dat is je *vocatio externa*, je roeping die van buitenaf tot je komt, je beroeping door de gemeente.

2. Als het ambt verbleekt, ziet de kerk wit. Draag het ambt en het ambt draagt jou. Waarom zeg ik dit zo? Zoals er geen diploma is voor het ambt, zo is er ook geen functiewaardering. Je kunt in het ambt geen carrière maken. Je bent ouderling, diaken of predikant en dat is het dan. Wie carrière wil maken moet iets anders gaan doen. Als predikant bekleed je een ambt. Als het predikantschap een deeltijdse of voltijdse baan gaat worden, waar je voor kunt afstuderen en die je gaat uitoefenen, omdat de klus geklaard moet worden, dan verbleekt niet alleen het ambt, maar dan mist de kerk het fundament waar ze op staat. Dat fundament is het apostolisch ambt. Dat is het fundament van profeten en apostelen (Ef. 2:20) *Zo bent u dus geen vreemdelingen of gasten meer, maar burgers - net als de heiligen - en huisgenoten van God, gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, met Christus Jezus zelf als de hoeksteen. Vanuit hem groeit het hele gebouw, steen voor steen, uit tot een tempel die gewijd is aan hem, de Heer, in wie ook u samen opgebouwd wordt tot een plaats waar God woont door zijn Geest.* Natuurlijk is niet iedereen geschikt voor elk ambt en natuurlijk zijn er voor elk ambt geschikte en bekwame mensen nodig. Vaardigheden zijn belangrijk, het niveau van de opleiding is ook belangrijk, maar ik zeg met nadruk: het is niet doorslaggevend voor iemands ambtsbediening.

3. Christuspresentatie is wezenlijk voor het ambt. Ambtsdragers zijn geen onpersoonlijke functionarissen, maar zij representeren iets van het ware mens-zijn, dat in Christus Jezus gestalte kreeg. En dat geldt niet alleen voor hen, maar ook voor de hele gemeente.

4. Ambt en sacrament horen wezenlijk bij elkaar. Dat moet je niet van elkaar willen loskoppelen. Praktisch betekent het natuurlijk in de huidige discussie, dat je kerkelijke werkers geen sacramentsbevoegdheid kunt geven, wanneer ze niet in het ambt staan. En dat is wat mij betreft het ambt van predikant.

5. De (be-)roeping is wezenlijk voor het ambt. Of je geroepen bent en je ook geroepen weet, dat is essentieel voor ieder ambt in de kerk. Ik weet, dat het een heikel punt is. Ook in onze tijd van emotie en beleving is zoiets als een 'roeping' toch iets engs. Kun je dat wel zeggen van jezelf, dat je bent geroepen? Dat doen de meeste

mensen niet zo graag. En terecht. Er zit ook een gevaar in. Maar groter nog is het gevaar wanneer we deze belangrijke notie helemaal uit het oog zouden gaan verliezen in de kerk. Dat mag niet gebeuren. Dan wordt het ambt van predikant een beroep waar je voor studeert en dan wordt je dat op grond van je diploma. Maar zonder die geestelijke dimensie, die de ambtsbevestiging met zich meebrengt zal het niet gaan. Ook al heb je er moeite mee om die 'roeping' zelf spiritueel te ervaren, dan mag je toch 'ja' zeggen op Gods roep, die tot je komt vanuit de gemeente of vanuit de kerk: de beroeping. Dat is iets moois, de beroeping. Je wordt geroepen en daarna in je ambt bevestigd. Dat brengt me op de ambtsbevestiging.

6 De ordinatie - de ambtsbevestiging met handoplegging - is het kardinale punt, waarom je ambtsdrager bent, niet je opleidingsniveau of je diploma. Dat is van meet af aan ook in de kerken van de reformatie zo geweest. En dat moeten we zo houden. De ordinatie is het springende punt, ook bij ons denken over oplossingen in de huidige problematiek, waarvoor de Stuurgroep een oplossing zoekt. Natuurlijk mag de ordinatie van sommigen niet leiden tot subordinatie van anderen. Maar wanneer kerkelijke werkers geen sacramenten kunnen bedienen omdat ze geen ambt bekleden, dan moet de kerk die kerkelijke werker in mijnoptiek dat ambt gaan geven. Zeker als aan die kerkelijke werker taken zijn toevertrouwd die inhoudelijk tot het predikantschap behoren. Maar dan moet je iemand die predikantstaken vervult geen ouderling of diaken gaan maken, want dan wordt het onderscheid tussen de ambten vertroebeld en de eigen aard van de ambten verstoord. Dan krijgen we straks betaalde ouderlingen, die een kleine gemeente runnen. Of betaalde diakenen, die een soort diaconale gemeente gaan dienen door taken te verzorgen die feitelijk tot het predikantschap behoren. Dat lijkt me een heilloze weg. En nieuw ambt introduceren lijkt me ook een heilloze weg. Dan liever een differentiatie binnen het ambt van predikant, zoals we dat bij de beide andere ambten ook hebben gezien.

7. Een episcopaal element is niet strijdig met onze protestantse traditie. Om de problemen op te lossen is het heel goed mogelijk binnen het predikantsambt de nodige differentiatie aan te brengen, zoals we die ook bij de beide andere ambten hebben gezien. Al sinds 1988 heb ik gepleit voor een episcopaal element in onze kerk en ik ben al lang niet meer de enige. Het lijkt me goed en nuttig om verschillende redenen. Je ziet hoe het in andere landen functioneert. Ook in andere reformatorische kerken zie je bisschoppen, Esperes, superintendanten, seniorpredikanten etc. Je zou ook in de PKN aan sommige daarvoor geschikte ambtsdragers m. leidinggevende capaciteiten episcopale opdrachten kunnen toevertrouwen, waardoor het gebinte van de kerk wordt versterkt. Zoals er ook in het ouderlingenambt al differentiatie is, zo zou dat ook kunnen binnen het ambt van predikant. Seniorpredikanten of superintendanten, die leiding kunnen geven. Een bepaalde differentiatie. Het is mogelijk en het overwegen waard. Daar voeg ik aan toe, dat ook binnen kerken, die zich in theorie verzetten tegen elke vorm van hiërarchie, toch wel degelijk al of niet erkende hiërarchische verhoudingen bestaan. Theologische bezwaren tegen hiërarchische verhoudingen zijn prachtig, maar verslapping van besluitvaardigheid en verward raken in een web van bureaucratische verhoudingen is ook een zorg.

Margriet Gosker 2008